

ГРАДИВО КЪМ ТРАКИЙСКОТО МЛАДЕЖКО ДВИЖЕНИЕ В БЪЛГАРИЯ. МЛАДЕЖКО ТРАКИЙСКО ДРУЖЕСТВО „РОДОПСКА СЛАВА“ В РАЙКОВО /1926-1934/

Таня Марева

Резюме: Текстът разглежда създаването и развитието на Тракийското младежко благотворително културно-просветно дружество в Райково, като част от мрежата на легалната Тракийска организация в България. Благодарение на запазена реликва на организацията – дружественото знаме, е известна точната дата на учредяването – 13 март 1926 г. На база съхранени в ДА – Смолян документи е проследен съставът, дейността, проблемите и успехите на тази местна общност, работеща за общата цел – помощ за тракийските бежанци и възвръщане на загубените след 1920 г. територии от Тракия. Дружеството действа до 1934 г., когато със закон в България са забранени партиите и организациите.

Ключови думи: тракийско движение, благотворителни дружества, младежки дейности, Райково.

След войните за национално обединение и Първата световна война в българската национална политика с голяма острота се поставя т. нар. тракийски въпрос. Той е породен от загубата на Източна и Западна Тракия в полза на Турция и Гърция, обезбългаряването на тези територии и прииждането на хиляди разорени семейства в Царство България. За решаването му се прилагат различни подходи, един от които е самоорганизиращото се легално тракийско движение. Целта е да се обедини многолюдната покрусена маса тракийски бежанци, разпръснати по различни краища на страната, да се идентифицират и поставят за решаване свързаните с тях демографски и стопански проблеми, да се разяснява в страната и в чужбина тракийската кауза.

Дружество „Тракия“ е легална и необвързана с партии организация на живеещите в Царство България „българи от Тракия, която остава под чуждо владичество“. Официално е основано на 6 юни 1920 г. в София¹, след международната конференция в Сан

¹ Филчев, Ив. Тракийският въпрос и тракийското движение в България. София: Акад. изд. „Проф. Марин Дринов“, 2007, с. 173 и сл. Това се случва по време на Четвъртия редовен събор на благотворително дружество „Одринска Тракия“.

Ремо (19-26 април с.г.). Според нейните решения Западна Тракия окончателно се присъединява към Гърция и България губи беломорските си територии. При сложната обстановка в страната и в международен план за няколко години Тракийската организация се разраства и стабилизира. Организационният успех се дължи на наличието на стотици хиляди потенциални членове и на поставените важни задачи за решаване. Успоредно по места възникват младежки културно-просветни дружества, които през 1924 г. се обединяват в Тракийски младежки съюз (нататък в текста ТМС). Учредителният конгрес на ТМС е свикан на 17-19 август 1924 г. по инициатива на Пловдивското младежко тракийско дружество „Беломорец“. Присъстват 58 делегати от първите 12 организации в страната, в които членуват близо 1000 младежи – тракийци². Официално е открит на 17 август, в рамките на Осмия редовен събор на дружество „Тракия“³. Избрано е ръководно тяло и е приет Устав.

Публикуваният на 15 януари 1925 г. във в. „Тракия“, официалното издание на тракийското движение в България, организационен устав на ТМС разкрива целите и задачите му. Стремещт е да се постигне идейно единство между тракийските младежи, организирани в благотворителни културно-просветни братства в името на: сплотяване и взаимно опознаване на членовете; поддържане у тях любов към Тракия; изграждане чувство на солидарност и взаимопомощ чрез морално и материално подпомагане на членовете и на българите от Тракия и т.н.

Младежките дружества по места се образуват по съгласие на дружеството „Тракия“ в селището и действат под негов контрол. Редовни членове могат да са младежи от 15 до 30 години, като тези над 25 г. са едновременно и членове на дружество „Тракия“. По силата на „Правилник за отношенията между културно-благотворителните дружества „Тракия“ и младежките дружества при тях“, въведен в началото на 1926 г., една трета от постъпленията в касите на младежките дружества и 70% от приходите при вечеринки, утра и т.н. се предават на местното дружество „Тракия“⁴. Чрез дружествата по места и по други пропагандни канали ТМС призовава за разкриване на младежки тракийски братства в страната. Успоред-

2 Трифонов, Ст. Българското национално-освободително движение в Тракия 1919-1934. София: Наука и изкуство, 1988, с. 149.

3 Филчев, Ив. Цит. съч., с. 205.

4 По Трифонов, Ст. Цит. съч., с. 150.

но се изгражда стройна система за организация на съществуващите дружества. Окръжно от 8 декември 1924 г.⁵ подробно разяснява на настоятелствата на младежките дружества в страната как да организират собствената си деловодна и сметководна система за статистиката и за планиране на бъдещата дейност, тъй като „в това е силата, мощта, ръста, въобще живота на една организация“. Коментира се конкретно всеки един от водените документообороти – протоколни книги, входяща и изходяща кореспонденция, кочани с квитанции и т.н. Разяснени са правилното описване на касата, на инвентара и на бюджетите. Отбелязано е, че предстои отпечатване на членски карти, в които по месечно да се нанася платен членски внос. Цялата организация по създаване и дейност на младежките тракийски дружества показва, че в тях влизат групи високообразовани младежи, които изповядват идеалите на организацията, а именно: „завръщане на тракийци по родните места в границите на Автономна Тракия“.

* * *

Тракийското младежкото благотворително културно-просветно дружество „Родопска слава“ в с. Райково, Пашмаклийска/ Смолянска околия се създава в общество, тясно обвързано с идеята за свобода на Родопите и Тракия от 1901 г.⁶ Тук функционира легално културно-просветно дружество „Тракия“ и районен пункт на Комитета за свободата на Тракия⁷. В Райково няма заселени тракийски бежанци. Но има хора, които са загубили имоти и пазари за занаята си в беломорските селища – основно в Ксанти.

От надпис върху дружественото знаме е видно, че то е основано на 13 март 1926 г. Протоколната книга от общите събрания и заседанията на настоятелството на дружество „Родопска слава“⁸, запазена във времето и предадена за съхранение в Държавен архив – Смолян, е най-надеждният използван източник за написването на този текст. Водена е сравнително редовно от 17 март 1926 г. до края на 1933 г. Това е основният документ, на който се стъпва, за да се проследи историята на второто и най-многолюдното от младежките тракийски дружества в Среднородопския край, създадени под

5 ДА – Смолян, Ф. 71К, оп. 1, а. е., л. 1 – 4 /лице и гръб/.

6 Марева, Т. Родопа през 1903 година. – Известия на ТНИ, кн. XI-XII. София: СТДБ, ТНИ, 2015, с. 99, 112.

7 Филчев, Ив. Цит. съч., с. 231.

8 ДА – Смолян, Ф. 469К, оп. 1, а.е. 3, 54 стр.

влианието на местните тракийски организации, след откъсването на Родопите от Западна Тракия. Първото младежко тракийско дружество се създава месец по-рано, на 9 февруари с.г., в околийския център Пашмакли/ дн. Смолян, съседно на Райково селище.

Младежкото благотворително културно-просветно тракийско дружество в с. Райково е основано в началото на март с цел да разпространява тракийската идея заедно с дружество „Тракия“. За това спомага обстоятелството, че на 29 януари 1920 г. Министерството на народното просвещение издава заповед за откриване на Райковската смесена гимназия. Всъщност тя е наследник на Ксантийската гимназия, откъдето в късната есен на 1919 г. райковски търговци и занаятчии пренасят книгите и пособията в родното село. Учителите и учениците се оказват в подкрепа на отдавна съществуващата местна общност от активни, образовани и отворени към политика и култура личности, които осъзнават значението на Беломорска Тракия за населението в Среднородопския край.

Учреденото на 13 март 1926 г.⁹ Младежко тракийско дружество в Райково, няколко дни по-късно, на 17 март избира настоятелство в Райково състав: председател Костадин Харитев, зам.председател Хараламби Данаилов, секретар Коста Руменов, касиер Анастас Папратилов, член Коста Куклев. Проведеното на следващия ден, 18 март, извънредно дружествено събрание взема решение за името на организацията – „Родопска слава“¹⁰. Приети са нови 22 членове, от които редовните са 17. Определен е месечен членски внос от 5 лв., но те се събират изключително трудно, тъй като населението в Райково и в района е бедно и финансово затруднено след загубата на беломорските пазари от родопските занаятчии и търговци. Някои семейства остават без никакво препитание и младите са принудени да търсят работа във вътрешността на страната. По тази причина на същото заседание поименно са определени 5-ма членове, които се освобождават от уставното задължение за абонамент на в. „Завет“. Изданието е печатен орган на Съюза на тракийските младежки дружества, стартирало през 1925 г., по решение на Първия

⁹ На тази дата по стария календарен стил се е чествал Денят на Тракия, днес се отбелязва на 26 март.

¹⁰ Протокол № 3 от 18 март 1926 г. е първият подпечатан с дружествения печат. (ДА-Смолян, ф. 469К, оп. 1, а.е.3, л. 2.) Печатите се изработват по образец от централното ръководство в София и са индивидуални за всяко младежко дружество, с изписани името и селището. Това обстоятелство потвърждава и чл. 38 от Устава на ТМС, отпечатан през 1934 г. (ДА-Смолян, ф. 469К, оп. 1, а.е.1.)

конгрес на Съюза. Представа тракийските политически, стопански и културни проблеми и организационния живот на младежките дружества в столицата и по места. Излиза три пъти месечно: на 1, 10 и 20 число. Годишният абонамент е 80 лв. или с 20 лв. повече от годишния членски внос в дружество „Родопска слава“.

На 30 април 1926 г., председателят Костадин Харитев и секретарят Коста Руменов представляват райковското младежко тракийско дружество на организационна среща с дружеството в съседно Пашмакли/ дн. Смолян. Целта на двете ръководства е подготовка на съвместна агитационна седмица през предстоящите великденски празници. Определени са членове и от двете дружества, които заедно да посетят и организират младежите в съседните селища Левочево, Чокманово и Устово. Това са места с активни македонско-одрински организации до 1912 г., т.е. там има благодатна почва за разпространението на идеите на тракийската организация. На следващия ден, 31 април, е проведено заседание на настоятелството и контролния съвет на дружество „Родопска слава“, за да се начертаят мероприятията и се разпределят задачи за дейностите в Райково през агитационната седмица. Първо се предвижда да се проведе агитация сред младежите в селото – първо да се просветят в идеите на тракийската организация, за да се запишат за членове на дружеството и после да се привлекат за абонати на в. „Завет“. Насрочени са визити за честитене на Възкресение Христово за събиране на средства в полза на организацията. За целта са определени два тричленни комитета, които да посетят съответно Горна и Долна махала на Райково. В протокола е отбелязана финансовата несъстоятелност на дружеството, поради което не може да се изпрати делегат в насрочения извънреден тракийски конгрес, свързан с Ангорския договор (спогодба за приятелство и сътрудничество между България и Турция, 18 октомври 1925 г.). Решението е да упълномощат представителя на дружество „Тракия“ в Райково.

На 9 май 1926 г. се свиква извънредно събрание в салона на училището в Горна махала. На него се отчитат дейностите през агитационната седмица. В Левочево е образувано младежко благотворително дружество. В другите две места само е подготвена почвата, тъй като младежките групи членуват във вече създадените дружества „Тракия“. С оглед организационно обединение на тракийската младеж от района, ситуираното в среднородопския център на гимназиалното образование Райковско дружество „Родоп-

ска слава“ решава да организира поход. Маршрутът е от Райково до манастира „Св. Атанас“, свято място с едноименен параклис, разположено сред красива природа, на 3 ч. пеш от Райково, в близост до Чокманово. Мястото има още едно значение – по време на Балканската война там е щабът на Българската армия. Следващото решение на събранието е поради нарастване броя на членовете да се увеличи съставът на настоятелството с още двама човека. Стават общо седем с новоизбраните за съветници Анастас Аръчков и Георги Куклев.

Организационното укрепване на младежкото тракийско дружество в Райково продължава с избор на дописник за в. „Завет“. На 26 май с.г. за такъв е определен съветникът в настоятелството Анастас Аръчков. За представителност на обществените изяви на дружеството е решено провеждане на манифестации при различни поводи и подходящи празници. За целта на заседанието си от 8 юни с.г. настоятелството решава да предложи на общото събрание сформирание на „юнашка група“.

Три месеца след учредяване на дружество „Родопска слава“, на 13 юни 1926 г., е проведено общо събрание. Присъства председателят на местното дружество „Тракия“, Никола Филипов, директор на Райковската гимназия. Настоятелството дава отчет. Дотук работата е насочена главно към организация и вътрешно укрепване взаимодействието между дружествените членове. Повдигнат е въпросът за наемане на клубно помещение – важно условие за активен културно-просветен живот. Никола Филипов, в качество на председател на дружество „Тракия“, предлага да се помисли за общ клуб за двете тракийски организации в селото. На събранието е изказано недоволство от касиера, заради несъбрани дължими суми, но никой не посочва обстоятелството, че тук бедността е повсеместна и повечето от членовете не могат да издължат месечния внос и абонамента за вестник „Завет“. След дебати са определени насоките на културно-просветната дейност на младежите тракийци – провеждане на тематични утра, вечеринки, забави, представления; изнасяне на сказки и т.н., като за целта се избере „увеселителен комитет“.

Средата в Райково е благоприятна за разпространение на тракийските идеи сред младежи и ученици и дружеството се разраства. Приети са още редовни и спомагателни членове. Накрая събранието поименно приема състава на „юнашката група“ – 15 човека.

Три дни по-късно, на 16 юни, настоятелството избира 5-членен „увеселителен комитет“. В него влизат лица от ръководството, начело с Коста Руменов.

На заседание на 24 юни 1926 г. настоятелството на дружество „Родопска слава“ обръща внимание на отличителността на членовете, представлящи организацията. Решено е всички да носят съюзните значки на националната младежка тракийска организация, предложени с Окръжно № 380 на Върховния комитет на Младежките благотворителни тракийски дружества.

През есента на 1926 г. дружество „Родопска слава“ свиква редовно общо събрание. Поради напускане на селото на повечето от членовете се налага избор на ново настоятелство. В подготовка за събранието, на 15 октомври, пред настоятелството е отчетено състоянието на дружеството. Приходите на обща стойност 3642 лв. идват главно от представление и честитки (близо половината сума), останалите от събран членски внос, абонамент на в. „Завет“, разпродажба на портрет на Георги Кондолов. На 17 октомври 1926 г. е проведено общото събрание и са избрани управителни органи. Председател става Хараламби/ Ламби Данаилов, зам. председател Славчо Келебеков, секретар Борис Василев, касиер Никола Капсъзов, дописник Анастас Аръчков/ Рачков, съветници Ташо Близнаков и Анастас Бадев. В Контролната комисия влизат бившият председател Костадин Харитев, Щильон Казалиев и Христо Д. Мирчев. Пет месеца по-късно председателят Данаилов подава оставка. На негово място, на 27 март 1927 г., е избран дотогавашният дописник на официалния дружествен вестник Анастас Аръчков/ Рачков, а самият Хараламби Данаилов е определен за дописник. В протокола изрично е упоменато, че се изпраща за одобрение на местното дружество „Тракия“ и за сведение на Централното ръководство в София, както е по уставно задължение.

За участие във Втория редовен младежки конгрес в Нова Загора от 5 до 7 декември 1926 г. са избрани двама делегати от райковското дружество. Съгласно решение от 22 август 1926 г. им се отпуснат 1600 лв. за разноски. Тъй като конгресът е отложен, на 28 ноември с.г. за втори път са посочени делегатите – Хараламби Данаилов и Анастас Аръчков/ Рачков. На 31 януари 1927 г., общото събрание на дружество „Родопска слава“ приема отчета от присъствалите на конгреса делегати. Тогава се разглежда се и въпросът за клуб. Решава се да се наеме помещение в държавен имот

– дюкян в сградата на Телеграфо-пощенската станция в селото.

През януари 1927 г. младежкото тракийско дружество „Родопска слава“ учредява Фонд „Дружествено знаме“. През юни с.г. е пусната подписка между членовете за волни пожертвования с тази цел. Знамето, което съгласно чл. 58 от съюзния устав е присъщо за всяко дружество, е тържествено осветено през юли с.г., във връзка с вечеринка и празник на св. Неделя, съвпадащ с храмовия празник на църквата в Горно Райково. Представителна група от съседското младежко тракийско дружество „Беломорец“ в Пашмакли/ Смолян пристига за манифестацията по повод осветяването на знамето. От по-късните протоколи е видно, че за знаменосец по време на манифестацията за Деня на Тракия през 1930 г. е посочен Анастас Хамънов, за асистенти – Тодор Бояджиев и Илия Хамънов. В края на 1931 г. за знаменосци са избрани Дечо Прахов, Тодор Ат. Рускоски, Васил Деликуртев.

Днес тази светиня – знамето, се пази във фамилията на потомствените тракийски дейци Кубатеви от кв. Райково на съвременния град Смолян. Близко 100-годишната реликва представлява двустранно червено копринено платно, подплатено с памучна материя и обточено от трите развяващи се страни с ресни. На лицето е изписано най-отгоре в съкращение: „**Тракийско Младеж. Благотв. Култур. Просвъ.**“, под него „**Д-во**“, под него с едър шрифт „**РОДОПСКА СЛАВА**“. В центъра на лицевата страна е изрисувана разтворена книга с излизаци от нея лъчи и девиз, изписан върху разгънатите листа, който поради похабяване не може да се разчете в пълнота. От едната страна на книгата е поставена датата: **13.III**, а от другата – годината: **1926 г.** Под книгата е изписан краят от инициалния текст – „**с. Райково**“. На гърба на знамето е нарисуван характерен родопски пейзаж с ели, поляни и скали, поставен в елипсовиден медальон, двустранно оброчен с орнаменти от плетеници, типични за епохата на модерното изкуство в български стил. И това, както и използваният шрифт на текста, ни показват, че макар неизвестен художникът на знамето е професионалист.

През март 1927 г. ръководството на Младежкото благотворително дружество в Райково взема решение да се излъчи „хористическа (б.м. – хорова) група“, която да разучи марша на тракийските дружества с цел да го изпълнява при дружествени мероприятия. Избран е нов състав на „увеселителния комитет“, в който всъщност се включват петима от ръководството – членове на настоятел-

ството и на контролния съвет.

През април 1927 г. е проведено общо събрание, на което се разисква дейността в бъдеще. Изнесен е реферат за физическото възпитание на младежта. Приканват се неиздължените за членския внос младежи да го направят доброволно. Взема се решение за провеждане на вечеринка на втория ден Великден – 25 април. За включване на младежи-тракийци в „райковското хоро“ и с оглед „въвеждане на ред и добро игране“ е посочен състав на „хороводен комитет“. В него се появяват и няколко различни от ръководството лица. Явно в случая се отчитат индивидуалните умения, а не само личен ентузиазъм и отдаденост на тракийската кауза.

На заседание на 5 юни 1927 г., неделя, освен прием на нови членове, са извършени промени в настоятелството. Гласувани са оставките на касиера Никола Капсъзов и секретаря Борис Василев. На следващото събрание, проведено седмица по-късно, новият касиер Ташо Близнаков отчита неизправност на членове относно присъствие и внасяне на дължимия членски внос. Решава се да се подходи остро – по силата на съюзния устав неотчетените да бъдат изключени. Проблемът с членския внос се задълбочава и не са изпратени отстъпленията към централната съюзна каса, макар настоятелството да приканва за настойчивост от страна на касиера. На заседание през август с.г., на което се посочва, че в селото присъстват по-голяма част от членовете на дружеството, са изключени нередовни лица, било заради неплащане на членски внос или за незаинтересованост към дейността на организацията.

Вечеринката за Св. Неделя – 7 юли 1927 г., когато се чества храмовият празник на горната махала, е съвместно организирана от двете легални тракийски дружества в Райково. Предварително са определени цените на билетите за литературно-музикалната забава – 16, 11 и 9 лева. Няколко месеца по-късно, по време на заседанието на 15 януари 1928 г., се коментират неуредените сметки между двете дружества от тази същата вечеринка. Всички приходи са взети от председателя на дружество „Тракия“ и младежите настояват за отчетност от негова страна.

През август 1927 г. е насрочен Трети редовен конгрес на ТМС във Варна. Райковското дружество „Родопска слава“ отправя предложение в редовната програма на конгреса да се включи рефератът „Тракийският въпрос в зависимост от международното положение“, изнесен от Хараламби Данаилов. Определени са делегати-

те, които на дружествени разноски да представляват райковските младежи тракийци на конгреса. Единият е учителят Хараламби Данаилов – дописник в настоятелството, предложен за докладчик, а другият – Анастас Рачков. Гласувани са по 1200 лв. разходи за всеки делегат. За събиране на тези средства е решено в най-скоро време да се проведе вечеринка с билети. Отново е повдигнат въпросът за издължаване на членове, от които дружеството има вземания. На проведеното на 4 септември 1927 г. общо събрание, в качеството си на делегат, Хараламби Данаилов докладва решенията на Варненския конгрес и насоките за работа на младежките тракийски дружества в страната. С оглед на идейна спойка между организираната тракийска младеж е решено да се издава месечен литературен лист, който да подкрепя организационното единство и просветата. На конгреса е поставен въпросът за несъбираемост на членския внос, който е проблемен на национално ниво. Неизпълненията на облагането към централната каса се оказват всеобща трудност. За да присъства на конгреса, Х. Данаилов е принуден да сключи заем с райковската Популярна банка. През първата половина на 1930 г. младежкото дружество се занимава с въпросния заем, но тъй като продължава да бъде в неплатежоспособност, по-късно решава този проблем.

От 4 септември 1927 г. младежкото тракийско дружество в Райково е оглавно от настоятелство в състав: председател Георги Кузманов, зам.-председател Борис Василев, секретар Димитър Бозуков, касиер Васил Колибов, дописник Хараламби Данаилов и съветници Костадин Чирпанлиев и Никола Дупев. В Контролния съвет влизат Щильон Казалиев, Фердинанд Пангалов и Георги Куклев. Само след няколко месеца, през януари 1928 г., са приети оставките на секретаря Димитър Бозуков и на Фердинанд Пангалов и се извършва разместване на позициите в ръководството. Съветникът Н. Дупев заема поста секретар, на негово място е избран бившият председател – Анастас Аръчков/ Рачков. На място на Ф. Пангалов в Контролната комисия влиза освободеният от позицията секретар Д. Бозуков.

На 15 януари 1928 г. на редовно събрание на младежкото тракийско дружество „Родопска слава“ е приет официално уставът, който следва този на дружествата „Тракия“. Към чл. 18 от устава райковските младежи правят две добавки: „за редовно да се счита общо събрание, на което присъстват половината от дружестве-

ните членове¹¹ и при неявяване на половината членове и отлагане на общо събрание, то следващото се приема за редовно, дори да присъстват по-малко от половината членове. Това е прието, защото по-голяма част от членовете са в постоянно движение из страната в търсене на работа и все по-кратко пребивават в родния край.

По решение на общото събрание от 14 август 1928 г. са поръчани дружествени значки¹¹. За делегат на следващия редовен конгрес (3-5 септември с.г. в Бургас) е избран отново Хараламби Данаилов¹². Насрочена е вечеринка в полза на касата на дружеството за 19 август, неделя, на която ще говори председателят на Централната комисия на ТМС Иван п. Василев, учител, чиновник в образователното министерство, църковен историк и интелектуалец, родом от Долно Райково.

В общи линии и след втората година организационното състояние на младежкото тракийско дружество в Райково е тревожно и се констатира трайна низходяща тенденция в работата му. Затова на 23 септември с.г. е свикано общо събрание, на което в присъствие на представители на Дружество „Тракия“, председателя Никола Филипов и Димитър Гаруфалов – и двамата учители, се подлага на обсъждане въпросът за закриване на младежкото тракийско дружество. Главната причина се крие в дължимите суми към Съюза. Изтъкната е слаба дейност от страна на настоятелството. Продължителните дебати повдигат въпроса дали двете тракийски дружества в Райково да не обединят. Стига се до решение местното младежко дружество да продължи да съществува, докато се издължи на ТМС. Избрано е ново ръководство. В настоятелството влизат Анастас Аръчков – председател, Владимир Коруев, Никола Капсъзов – секретар, Никола Хр. х. Райчев – касиер, Анастас Боклиев и подгласник – Ташо Близнаков. В Контролната комисия са Васил Колибов – председател, Димитър Бозуков и Щильон Казалиев – секретар, с подгласник – Коста Куклев. Допълнително е избрана комисия за издължаване сметките към Съюза – Анастас Папратилов и Славчо Келебеков.

¹¹ Според Окръжно №380/9.VI.1926 г. на ТМС значките се заплащат предварително от членовете и едната струва 20 лв. (ДА – Смолян, Ф. 71К, оп. 1, а.е. 1, л. 6).

¹² Хараламби Данаилов не е допуснат до този конгрес по политически причини, е отбелязано в протоколната книга на младежкото тракийско дружество „Родопска слава“. Вероятно това е поради левите му убеждения, които не са чужди и на други представители на тракийската общност.

Близко година по-късно, през септември и октомври 1929 г., са свикани две извънредни общи събрания на младежкото тракийско дружество „Родопска слава“. Избират секретаря Никола Капсъзов за делегат на Петия редовен конгрес в Ямбол, като за разходи са гласувани 300 лв. дружествени средства. Изключени са общо 20 нередовни дружествени членове, сред които и активни радетели на делото като Ламби Данаилов, който вече не живее в Райково, Васил Колибов, Димитър Бозуков. Приети са нови членове – подали заявление младежи.

На 1 декември 1929 г., неделя, е проведено поредното отчетно-изборно събрание. То започва с доклад на делегата Никола Капсъзов, който говори за организацията и разискванията на редовния конгрес в Ямбол и представя насоки за работа на местните младежки дружества. В отчета отново се засяга лошото финансово положение на райковското дружество. За пореден път е избрано ново ръководство, което да активира дейността. В него влизат: Никола Капсъзов – председател, Симеон поп Йорданов – секретар, Ангел Боеклиев – касиер, членове – Крум Левов и Анастас Аръчков, а в Контролната комисия Васил Г. поп Стоянов – председател, членове – Дечо В. Барбудов и Никола Христов. От 26 март 1930 г. секретарят Симеон поп Йорданов е избран и за дописник. В навечерието на коледните празници, предвид тежкото финансово състояние на младежкото тракийско дружество, решено е визитките и честитките в селището да се поднасят само от младежите тракийци и за сметка на дружество „Родопска слава“. Решено е да се организират две общоселски развлекателни събития – първа вечеринка с представяне на фарс-комедия и втора с пиесата „Златната ябълка“. Новото ръководство си поставя амбициозната задача всички съюзни членове да се абонират за в. „Завет“ и да се учреди фонд „Съюзен орган“. Икономическата криза и безпаричието на младежите в селото принуждава да се вземе решение от януари 1930 г. на дружеството да се изпращат 30 бр. вестници, включително и с абонамента. Дължимите за тях 500 лв. да се изпращат след събиране на сумата от продажбите.

На заседанието от 4 март 1930 г. настоятелството на дружество „Родопска слава“ разисква няколко въпроса. На първо място е поставен този за „съюзната форма“. Решението е „всички членове най-късно до 9 юни да си направят „формена риза и панталон“. Въпросът остава нерешен, защото на общото заседание от 6 юли с.г. се коментира колко малко членове са изпълнили това и са приканени

неизправните да си осигурят „поне шапки¹³ и ризи“. На 4 март е разгледано поредното окръжно на ТМС, изискващо да се определи делегат за конгрес в Пловдив. Също така е гласувано възнаграждане за участие на трима младежи тракийци в ритуала да се носи кръста по домовете на Богоявление. На това и на следващото заседание е обсъдено предстоящото честване на Деня на Тракия и организиране на вечеринка на 29 март. За нея се очаква да пристигне представител на централното ръководство. Идеята е да се поканят и външни за дружеството изпълнители, а публиката да се организира от Райково и от съседните селища. Билетите са на стойност 21, 16, 10 и 5 лв. За вечеринката се предвижда разиграване на „американска томбола“, за която да се осигурят предмети за награди. По-късно е избрана 5-членна комисия за томболата, оглавена от Симеон поп Йорданов и секретар-касиер Крум Левов. Разиграването на томболата се осуетява, билети се разпродават из страната и организацията се проточва през летните месеци. На заседание от 10 юли 1930 г. се предлага съгласуване с пашмаклийския окръжен управител и отлагане на това мероприятие до 16 август, след което да се теглят печелившите билети.

Заседание от 11 май 1930 г. решава въпроса по „отпразнуване на 15 май“. Планиран е поход до манастира „Св. Атанас“. Разисква се дали да отидат със знамето. Тъй като времето е променливо и денят не е официален празник чиновниците са с работното си облекло, предлага се да се отиде без знаме и строй. Решението е походът да стане „под знаме“ и да започне в 9 ч. сутринта пред канцеларията на дружеството. Участват тези, които не са на работа.

На поредното годишно отчетно изборно събрание, проведено на 9 ноември 1930 г., е избрано ръководство в състав: за настоятелство – Никола Капсъзов – председател, Никола х. Райчев – зам. председател, Христо Чапкънов – секретар, Дечо В. Барбутов – касиер и Йордан поп Симеонов; за контролната комисия Димитър Щърбов – председател, Ангел Парипитев и Дим. Д. Чаталбашев – членове. Във връзка с предстоящите коледни празници е решено да започне подготовката на вечеринка. Избрани са „увеселителна комисия“ и отделно две „визитни комисии“, съответно за горната и долната ма-

¹³ В Окръжно № 5-1/30.XII.1926 г. на ТМС се съобщава, че от II-и редовен събор в Харманли съюзните шапки са черна фуражка със зелен шнур над козирката. (ДА – Смолян, Ф. 71К, оп. 1, а.е. 1, л. 11)

хала на Райково.

На общото годишно събрание от 23 ноември 1931 г. освен отчетите се коментират плануваните в цялата страна митинги на 30 ноември с.г., за 11-годишната от Ньойския договор. Също така са посочени поименно 23-ма абонати на в. „Завет“ за следващата година. Избран е „увеселителен комитет“ за предстоящата коледна тракийска вечеринка, избрани са знаменосци. За Коледа очакват гости от Дари-дере / Златоград и на поредно заседание в навечерието на тържеството е избрана 5-членна техническа комисия за посрещането им.

През 1932 г., от 4 до 6 септември, е предвиден Осми редовен конгрес на ТМС в Станимака/ Асеновград. За делегати са избрани Крум Левов, Никола х. Райчев и Христо Чапкънов, които да отидат на собствени разноски. Чак в средата на 1933 г. на общо събрание се отчита конгресът от 4 септември 1932 г. в Станимака. Събранието се занимава и с въпроса, че поради заетост на председателя не е воден активен дружествен живот.

От 18 юни 1933 г. в настоятелството влизат: председател Крум Левов, подпредседател Никола х. Райчев, секретар-касиер Никола Искилиев, членове Димитър Кисьов и Христо Чапкънов, в Контролната комисия: Никола Капсъзов, Кузман Варадилов, Гавраил Ив. поп Гавраилов. Новото ръководство веднага се заема с вземанията на дружеството от различни лица. Дълго забавените задължения налагат ревизия на членския състав. На заседанието на настоятелството от 11 август с.г. 36 редовни членове поименно са посочени. Само няколко дни по-късно, на заседанието на настоятелството от 14 август, се коментират въпросите за „прибрани суми“ от членове на младежкото дружество и от дружество „Тракия“ – стари неуредени финансови взаимоотношения.

На 2 октомври 1933 г. избират делегати за конгреса в Кърджали, който се открива на 8 октомври. Определени са 5-ма човека, без да им се плащат разноските – Крум Левов, Дечо Барбудов, Васил поп Стоянов, Гавраил поп Гавраилов, Георги Кисимов.

Пред общото събрание на Райковското младежко тракийско дружество, проведено на 29 ноември с.г., Крум Левов, председател на настоятелството и като първи излъчен делегат за конгреса в Кърджали, дава подробен доклад. От думите му става ясно, че в него участват близо 100 делегати и гости от Пашмаклийско/ Смолянско. Посрещнати са тържествено в края на града с поздравления, на кои-

то отговаря представителят на уставското дружество „Тракия“ Георги поп Анастасов. Делегатите на райковската „Родопска слава“ остават възхитени от реда, ентузиазма, единодушието при които протича конгресът. Кърджалийският конгрес на ТМС разглежда важни политически въпроси като необходимостта от ликвидиране на нелегалните протурски организации „Туран“ и пр. Изпратените делегати споделят впечатленията си от ласкавия прием на кмета на Кърджали Никола Певтичев¹⁴, дал банкет за всички около 250 участника от името на местната власт. С Протокол № 46 от 16 окт. 1933 г. Кърджалийският градски общински съвет одобрява разплащането на същия банкет, даден на делегати, гости и др. официални лица, посетили в града във връзка с Редовния конгрес на Младежките тракийски дружества (8, 9 и 10 октомври с.г.). Гостите са посрещнати с арка от цветя, подготвена саморъчно от младежите тракийци, домакини на събитието. „Общинският разход е куверт за 200 човека, който включва ½ порция готвено, 1 порция печено пиле, десерт баклава или крем и 300 гр. вино, на единична стойност 30 лв. Банкетът е даден в единствения голям и с удобство локал в града, този на Зора Ив. Горанова“¹⁵.

Общото събрание на 29 ноември 1933 г. с критичен тон разисква работата на настоятелството и контролната комисия, както и спадналата активност и съзнание на членовете. Изтъква се, че основната грижа за изминалата година и половина е издължаване пред централното ръководство и то чрез заемане на суми от частни лица. Свързват занемаряването на дейността на младежите със застоя от две-три години на дружество „Тракия“ в Райково, но и с недисциплинираност на членовете, с липса на условия и средства за дружествен живот. Изтъква се бедността, която цари в целия родопски край. Събранието решава да освободи от отговорност настоятелството и да изиска от контролната комисия да направи ревизия и даде отчет на следващо извънредно общо събрание. Събранието избира ново настоятелство, в което като съветник влиза досегашният председател Крум Левов, макар да събира най-много гласове.

Малко по-рано, на 17 ноември 1933 г. настоятелството на „Ро-

14 Никола Певтичев е активист на ТМС от неговото създаване и по-късно на Комитета за свободата на Тракия. Той е избран за подпредседател на Върховния Тракийски младежки комитет на учредителния Пловдивски конгрес през 1924 г. По Филчев, Ив. Цит. съч., с. 206-207, 230.

15 ДА – Кърджали, Ф. 8К, оп. 1, а.е. 28, л. 69.

допска слава“ обсъжда подготовката на редовната коледна дружествена вечеринка в Райково. Решено е председателят Крум Левов да подбере подходяща комедия. Посочва се, че в навечерие на отчетно-изборното събрание секретар-касиерът все още не е получил касата и затова не извършва присъщата си дейност. Избрани са нови членове на дружество „Родопска слава“ и сред тях са първите жени – учителките Мара Караджова и Люба Аврамова. Това е в отговор на развитието на женското тракийско движение в страната, което организира учредителна национална конференция на 28 октомври с.г.¹⁶

С дата 1 декември 1933 г. е последният редовно вписан протокол на дружество „Родопска слава“ в Райково.

В настоятелството са избрани Радослав Ив. Сбирков – председател, Люба Аврамова – секретар-касиер, Васил поп Стоянов – организатор, Никола х. Райчев – домакин, съветник – Крум Левов; в контролната комисия: Христо Чапкънов, Дечо В. Барбудов и Андрей Трамбабов. Новото настоятелство се обединява около три важни насоки за дейност: финансово заздравяване, възстановяване на културно-просветната дейност и организационен подем на младежкото тракийско дружество „Родопска слава“ в Райково. Решават, че могат да постигнат това с визитни картички за събиране на дарения, уреждане на театрални представления, организиране в близко време на вечеринка, подготовка и провеждане на агитационна седмица за пропагандиране на тракийската кауза. Призовават всеки настоящ член да привлече поне още по двама бъдещи, да се подготвят и отпразнуват с подобаваща тържественост предстоящите тракийски празници. За укрепване на дружествената дисциплина е решено снабдяването на членовете с устави, значки и членски карти.

Една от най-важните и дългосрочни задачи на младежките тракийски дружества е образоването на техните членове по тракийския въпрос. В дружество „Родопска слава“ периодично се изнасят беседи. На последната страница на протоколната книга са изписани някои от темите¹⁷. „Тракийските бежанци“ е сказката на Хараламби Данаилов, с която е поставено началото на просветната дейност на дружеството. През 1926 г. са изнесени още „Географска оценка на Тракия“ от Костадин Харитев и „Организация и дисциплина“ от Ташо Близнаков. През 1927 г. темите на сказките са „Необходимост и цел на Тракийската организация“ от Хараламби Данаилов и „Фи-

¹⁶ Филчев, Ив. Цит. съч., с. 250.

¹⁷ ДА – Смолян, Ф. 469К, оп. 1, а.е. 3, л. 54.

зическо възпитание на младежта“ от Анастас Аръчков. През януари 1930 г. секретарят Симеон поп Йорданов изнася беседа „Ползотворна работа – дисциплина“, а през юли 1930 г. е изслушан реферат от Никола Капсъзов „Тракийската организация – значение и цел“. Поканен е Георги поп Анастасов от Устово с темата „Идеалът на тракийци“, която да се изнесе в неделен ден през декември 1933 г. в читалнята на читалището „Славееви гори“.

От зимата на 1934 г. официалната власт започва рестрикции спрямо мащабни граждански прояви в страната, включително и тези на Тракийския съюз. Това застрашава и планираните от националното ръководство четири областни събора на младежките тракийски дружества в периода януари – март. Те следва да се организират в Кавакли/ Тополовград, Карнобат, Нова Загора и Райково. Целта е разбуджане духа на младежта в подкрепа на тракийската кауза и заздравяване на организациите. Препоръката на централното ръководство на ТМС е да се направи впечатляващо посрещане на участници и гости. На всяко едно място да се издигне зимна арка с надпис „Смели и бодри към Бяло море – Добре дошли скъпи гости“, а посрещането да е с музика и от домакини с националното облекло. Съборите до един са отложени, макар централното ръководство на ТМС да призовава членовете по места да протестират, да организират подписки, да пишат дописки до вестниците¹⁸. Протест пише и председателят на дружество „Родопска слава“ Радослав Сбирков, публикуван във в. „Победа“, според саморъчната отметка върху запазения машинописен вариант¹⁹. След провалите на областните събори, през март 1934 г. ТМС разпраща указания до организациите в страната. Тъй като са забранени публичните събрания, препоръката е членуващите в ТМС организации да започнат подготовка за „кампания от човек на човек“ и да продължат изнасянето на сказки, реферати, беседи за Тракия чрез читалищата и други родолюбиви организации²⁰. В същото писмо се говори за външния натиск за забрана на тракийската организация от Турция и от страна на Гърция, за които исканията за излаз на България на Бяло море са заплаха.

По националния план на ТМС²¹ областният събор в с. Райково е планиран за 4 март 1934 г. Отменен е по разпореждане на Дирекци-

18 ДА – Смолян, Ф. 469К, оп. 1, а.е. 8, л. 1-3, 5-12.

19 Пак там, л. 15.

20 ДА – Смолян, Ф. 469К, оп. 1, а.е. 2, л. 6.

21 ДА – Смолян, Ф. 469К, оп. 1, а.е. 2, л. 2.

ята на полицията и окръжния управител седмица по-рано. С писмо от 27 февруари 1934 г. околийският началник в Пашмакли/ Смолян Димитър Левов, по стечение на обстоятелствата той самият тракийски деец, забранява мероприятиято. Писмото е адресирано и разпратено до дружеството – организатор, до председателя на околийското тракийско настоятелство и до представителя на родопския край във Върховния изпълнителен комитет на дружество „Тракия“, Данчо Алексиев от с. Устово. Така пропада масштабната организация за посрещане на гостите и нормално протичане на областния младежки събор, извършена главно от дружество „Родопска слава“ в Райково²². В програмата на събора е предвидено публично общоградско събрание, на което да говорят Димитър Костов – председател на ТМС, д-р Никола Минков – столичен адвокат, Перо Константинов – член на ЦК на ТМС. На манифестацията се предвижда да свири новосъздадена към Райковската гимназия духова музика, а за вечеринката е поканен гарнизонният оркестър от Пашмакли/ Смолян. Също за вечеринката на събора се подготвя постановката „Хъшове“ от Иван Вазов. За масово присъствие е запланувана „агитационна седмица“ със сказки по важни тракийски теми, с цел укрепване на дружествата в едни селища, в други – основаване на такива. Заради очакваните многобройни посетители – организирани в тракийските младежки дружества, представители на местните власти, на родолюбиви и културни организации, на гражданството, поискано е разрешение от окръжния управител в Пашмакли /Смолян за провеждане на мероприятиято на открито на площада „Св. Константин“ или в краен случай в салона на Кооперация „Български Джебел“.

Въпреки разпорежданията на околийския началник Д. Левов, на 18 март 1934 г. в Райково отбелязват Деня на Тракия и за целта канят военната духова музика от Пашмакли/Смолян²³. Проведена е масштабна тракийска вечеринка в Райково, за която съобщава в. „Тракия“. Председателят на младежкото тракийско дружество Радослав Ив. Сбирков произнася вдъхновена реч за целите на организацията и за жизнената връзка на Родопа с Беломорска Тракия и Егейско море. Продължилата до малките часове на нощта забава преминава с песните на хора при дружеството, ръководен от учителката Дохчева и под звуците на оркестъра от Пашмакли /Смолян с ръководител Жеков. Според дописника, „масовото посещение от страна на рай-

22 ДА – Смолян, Ф. 469К, оп. 1, а.е. 4, л. 7; а.е. 8, л. 1, 3.

23 ДА – Смолян, Ф. 469К, оп. 1, а.е. 9, л. 2.

ковци се дължи на вярата им да видят скоро Тракия свободна, което е единствена гаранция за стопанско, търговско и икономическо възстановяване на Родопите“²⁴.

За 24 май с.г. дружество „Родопска слава“, съвместно с дружество „Тракия“, организират в Райково манифестация. Поканата²⁵ за нея е заверена с разрешението на коменданта. Отправена е към 67 членове на младежкото благотворително дружество с призив, „който не се яви, ще се счита напуснал организацията и заслужил нейното презрение“. Изисква се спретнато облекло, по възможност с установената дружествена форма и закичени със значки на дружеството върху трикоълор.

От 13 юни 1934 г. България е различна. Издадена е Наредба-закон, с която всички политически партии и организации се забраняват, а имуществото им се конфискува. В политическата история на страната се създава прецедент. За първи път се забранява партийният живот в нова България. Чл. 1 на „Наредбата за разтурянето на партийно-политическите организации“ гласи: „Образуването и съществуването на партийно-политически организации: партии, съюзи, движения и пр. се забранява. Съществуващите партийно-политически организации и техните поделения се разтурят. Надлежните съдилища служебно са длъжни веднага да заличат вписаните като юридически лица партийно-политически организации и техните поделения.“

Забраната важи и за легалните тракийски благотворителни дружества в Райково – „Тракия“ и „Родопска слава“, но с тази разлика, че те не разполагат с имущество. При организиране на прояви те са длъжни да уведомят властите. На 9 юли 1934 г. от младежкото тракийско дружество „Родопска слава“ информират кмета на с. Райково, че членовете на възстановеното дружество приемат и следват типов устав на Тракийския младежки съюз – София. Съобщават имената на новото настоятелство начело с Радослав Ив. Сбирков²⁶.

Въпреки ограниченията, през късното лято на 1934 г. се провежда мащабна национална проява на тракийските младежки дружества в Родопите. Тя е свързана с тържественото осветяване на 12 август с.г. на паметника-костница на падналите за свободата на България бойци от 27-и пех. Средногорски полк в сраженията на

24 Тракия, XIII, бр. 565, 5 април 1934 г., л. 2.

25 ДА – Смолян, Ф. 469К, оп. 1, а.е. 9, л. 3-4.

26 ДА – Смолян, Ф. 469К, оп. 1, а.е. 1, л. 2.

кота 1113 на 19-21 октомври 1912 г. Масовото посещение на военни и граждани от целия родопски район и страната е запечатано в множество снимки. Сред участниците в тържествата са организирани тракийски младежи, включително и от райковското дружество „Родопска слава“. За тази мащабна проява до всички тракийски дружества в Смолянско, на 20 август с.г. е изпратено благодарствено писмо от Върховния изпълнителен комитет на Тракийската организация с председател Иван Орманджиев²⁷. В писмото до Райчо Хр. Палагачев – председател на околийското дружество „Тракия“ в Смолян, Орманджиев пише: „Считаме за нужно да подчертаем, че идеята за Бяло море е направила голям успех във вашия край чрез дружествата. Тяхното масово участие на тържествата бе една славна манифестация на тоя успех“.

През 1935 г. централното ръководство на ТМС организира полулегални дейности²⁸. То отправя покана за национално събитие в София на 9-15 юли 1935 г., което да протече като „Юнашки събор“. Приканват на него „да се представят групите по околии, организирани от младежките тракийски дружества по места, облечени в народни носии и носещи надписи от къде са. Да използваме случая да манифестираме нашата преданост към Тракия“. По-късно е изпратен призив за отбелязване на годишнината от Преображенското въстание по места, на датата 19 август. На 5 и 6 октомври 1935 г. ТМС свиква 10-и редовен юбилеен конгрес на тракийските младежки дружества в Пловдив, който ще протече „по особен начин“ и приканва да се изпрати поне по един представител, макар и тайно избран.

Няма данни докога е съществувало младежкото тракийско дружество в Райково. Видно е, че до края на 1937 г. на негово име пристига абонамент за списание „Завет“.

Запазените архивни документи са надежден източник за социален анализ на членския състав на младежкото тракийско благотворително дружество „Родопска слава“ в Райково. Данните в тях са допълнени със съвременните разкази на наследниците и фамилните спомени за минали времена. По принцип в тези дружества имат право да членуват хора от 15 до 30 годишна възраст, приели да работят за каузата на Тракийския съюз. През 30-те години на ХХ в. ТМС съз-

27 Пак там, л. 5.

28 Пак там, л. 8, 9, 10.

дава типова бланка²⁹ за прием на членове, която обвързва новоприетите с определени задължения, формулирани в шест главни точки. Свързани са с агитация на каузата за Тракия, присъствие на дружествени събрания и конференции, участие в манифестации, тържества и пр. съюзни прояви, отчитане задълженията към дружествената каса като членски внос и абонамент, изпълнение на разпорежданията на организацията и разпространение на съюзните издания, спазване на дисциплината и опазване доброто име на организацията като родолюбив тракиец. Сред имената на членуващите в дружество „Родопска слава“, голяма част от които са посочени в протоколната книга, най-активни са избраните в настоятелството и контролния съвет през осемте дейни години на организацията. Председатели са Костадин Харитев, Хараламби Данаилов и Георги Кузманов – учители, и тримата с леви убеждения; Анастас Аръчков/Рачков – шивач в собствено шивашко ателие; Никола Капсъзов – търговец, притежател на дюкян за колониални стоки; Крум Д. Левов – полицейски служител, син на окръжния началник Димитър Левов, също активен тракийски деец; Радослав Ив. Сбирков – чиновник държавни имоти. В общия членски състав на дружеството, който през годините варира от 22 до 67 човека, преобладават учители, свързани с тях ученици в гимназиалния клас, чиновници и служители. Има майстори и занаятчии от различен бранш, дребни търговци и т.н. Обобщено принадлежат по-скоро към бедните обществени слоеве. Ако има някое учреждение, около което гравитират членовете на младежкото тракийско дружество, то това е Райковската гимназия. Именно затова дружество „Родопска слава“ откликва на окръжното разпореждане № 96 от 6 декември 1933 г. на ТМС, с което се приканва създаване на „ученическа секция“ към съответната тракийска младежка организация. В него се разяснява, че вписаните в такава секция са равноправни членове и ръководителят участва със съвещателен глас в заседанията на настоятелството на дружеството. Специално е упоменато, че бедните ученици се освобождават от членски внос. На 17 януари 1934 г. е взето решение от настоятелството на дружество „Родопска слава“ за образуване на „ученическа секция“. Изпращат се уведомителни писма до зиректора на Райковската гимназия и до ТМС в София, но от Съюза им отговарят, че поради липса на специ-

29 В архива на Дружество „Родопска слава“ са запазени само 13 бр. попълнени бланки от лица между 18 и 29 години, отнасящи се за периода август 1933 г. – август 1934 г. (ДА – Смолян, Ф. 469К, оп. 1, а.е.10.)

ално разрешение от Министерство на просвещението, ученическите секции не съществуват самостоятелно³⁰.

На 26 март 1930 г. е приет първият българомахамеданин – Нури Аюпов. Първите жени са записани през ноември 1933 г., а от декември с.г. в настоятелството е избрана и първата жена – учителката Люба Аврамова.

Пространствата, с които се свързва младежкото благотворително тракийско дружество в Райково, са няколко. Клубът или канцеларията, помещаваща се в държавен имот (пощата), за която не се знае кога и за колко време е наета, събира главно ръководството. За общите събрания използват читалнята на читалище „Славееви гори“, училището в Горна махала, салона на Кооперация „Български Джебел“. Важно обществено място за граждански инициативи на открито, припознато като средище от младежите тракийци, е хорището между двете махали, разположено пред днес заличения параклис „Св. Костадин“. Манифестациите пък обединяват пространствата пред училището, хорището и Кооперативната сграда. Местата с историческа памет, привлекателни за посещения от младежите тракийци в Райково и техни гости от други селища, са свързани с освободителната за Родопите Балканска война: манастирът „Св. Атанас“ – военен щаб по време на войната и мястото на решаващата битка в освободителната Балканска война, по-късно станала известна в българската история като Родопската Шипка.

В развитието на дружество „Родопска слава“ в Райково могат да се набележат няколко линии на взаимодействия, които очертават типични за цялата тракийска организация взаимовръзки. Първата, от която произхожда и създаването на младежко дружество, е наличното тракийско дружество в селището. По устав действията им се съгласуват, голяма част от общоградските събития са организирани съвместно. За съжаление скоро възникват конфликтни моменти между местното дружество „Тракия“ и „Родопска слава“, най-вече свързани с финансови въпроси. На следващ план са връзките с националното ръководство, което контактува с местните дружества главно чрез „окръжни“ и чрез организирани ежегодни конгреси. На него се дължи широко разгънатата тракийска дружествена мрежа. Частично членският внос на дружеството се изпраща на централното ръководство, дължат т.нар. облог, който на конгресите се определя за следващата година. Той зависи от броя

30 ДА – Смолян, Ф. 469К, оп. 1, а.е. 2, л. 1; а.е. 4, л. 2; а.е. 6, л. 1, 2; а.е. 8, л. 8.

на членовете и средствата за него са от набрани суми, включително и от дарения, честитки, вечеринки. За 1928 г. облогът на дружество „Родопска слава“ е 2000 лв., за 1933 г. – 1000 лв. Разпространяват се различни издания – не само официозите „Тракия“ и „Завет“, но и други дружествени вестници, календари, подходящи книги и брошури, портрети на бележити тракийски дейци, значки, членски карти и т.н. Финансовите взаимоотношения с ТМС са затруднителни за младежка организация в селище като Райково и при такива финансови възможности на членския състав. Идеолозите на тракийското движение препоръчват клубовете по места, включително и младежките благотворителни дружества, да създават мрежови връзки със съседни по местоположение организации. Затова да се организират агитационни седмици, приканват поне на един от предлаганите годишни национални събори да изпращат представители, за важните събития да се канят гости от дружествата в най-близките селища. В тази посока младежкото дружество в Райково се справя успешно.

Съществувало близо десет години, младежкото благотворително културно-просветно тракийско дружество „Родопска слава“ в с. Райково изпълнява функциите, за които е създадено: пропагандира тракийската кауза сред местната млада интелигенция, прави своите членове съпричастни към съдбата на хилядите тракийци, насилствено напуснали родна Тракия вследствие на външнополитическите решения. То организира обществени сказки, манифестации, вечеринки с музикално-литературни програми и театрални представления, излети, томболи и т.н. с цел пропаганда на идеите си и привличане на нови членове. Създава групи с различни задачи – юнашка, хорова, хороводна, увеселителни комитети.

И като заключение – мнозина от младежите тракийци от Райково искрено вярват в силата на стопанските и културните връзки между Родопите и Тракия. През 40-те години на XX век, когато се отварят възможности за завръщане на родопчани в Беломорието, някои от тях отварят занаятчийски дюкяни, фурни, магазини за колониални стоки, работят като тютюневи експерти, чиновници, служители, учители в Ксанти, Гюмюрджина, Кавала и на други места, макар и за кратко. Допринасят с труда си за просперитета на Беломорието. Други пък, като Ламби Данаилов, стигнал до пост председател на Тракийския научен институт, докрай остават верни последователи и дейци на тракийската идея.